

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 5.
 Tilleggsspørsmål nr.
 Emne: Vassbeering.
 Oppskr. av: Ligvard Lorebø,
 (adresse): Güddal, Sunnfj.

Fylke: Sogn & Fjordane.
 Herad: Fjaler.
 Bygdelag: Güddal.
 Gard: Sorebø. } Alle gatter
 G.nr. 121 Br.nr. 3 } i bygdi.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Vassbeering.

1. Eg er freista på ropa det ut: Ein har brúka, „vass-
 åk“ og tvo lytter i Güddal, og ein lyt brúka desse
 brúle- og totteingognene på mange gardar i bygdi
 i dag, i 1949.

„Vassåket“ kalla ein vass-sela. (Ein vass-sela,
 vass-slein, vass-sela, vass-selane.)

Berestykki på alle vass-selane eg har set,
 var um lag like: Dei var av tre, helst bjötke. Dei
 var uthola for orslene, og ein reinding var teken
 ut for halsen. Ein la vass-selen på tvent yver
 herdane. Utholingi for orslene kalla ein for her-
 dahola, reindingen i halsen for halsgjebingen.
 Armene på kvar side kalla ein for kin, vass-sel-
 kin.

For på kvar ende av vass-selatrek hadde ein
 drive ein jarnring. (vass-seleringane). Fra kvar
 ring hekk ei jarnkrogi, eit toz - eller vidjer.
 Bruka ein toz eller vidjer (via), hadde ein bora
 i vass-selatrek og fest hengsla der. Ein nemnde
 desse delene sleis: vass-selakroge, vass-sel-
 tozet, vass-seloviane. Sil krogja var fest ein
 krok, vass-selkrokan. Var „krogja“ av jarn, var
 og vass-selkrokan det. Bruka ein vidjer eller toz,
 var krokan av tre, oftast einer.

2

På dei fleste vass-selane var levuga eller tozet laga slik ~~at~~ at ein kunde gjera dei stutte eller lange eller som det høvde. I jarnlevugene var det ein liten krok som ein laga ei stor eller liten lykuga med. Vilte ein ha vass-peltozet stutt, slo ein oftest ein sveig rundt vass-pelkinn na.

Andre måtar å få vatn til húsar på kjenner og ikkje frå Gúddal.

I eldre tider var det alltid trelytter ein brukte å bera vatn i. Like kan til dels verta brukte no og. Trelyttene var lagga og ofte svært tunge. Fram til 1920-åri var det vanleg med trelytter.

Byttehalda heitte lyttekjylpen. (ein Kjylp, Kjylpin, Kjylpa, Kjylpane). I "Kvar, Kjylp" var det ein tværkrok, vinkelkrok der ein sette einne enden gjennom lytteøyro. Denne kroken kalla ein kleure. Kvar lytte i lygdi hadde oftest sitt retskap, som fortalde um meisteren, loggaren. Fjölene i lytta kalla ein lyttestava. To av stavane var høgre, ein på kvar side, med "kleurehol". Kantene nede på lytta kalla ein loggja. (ei logg - loggja, loggje, loggjene.)

3. Å bera vatn i kjer eller sáar kjenner og ikkje til. Men ein hadde vass-sáar til å lagra vatn i. Ein hadde sáar både i Kjellar og fjös og eldhus. Dei var lagga på same måten som lyttene, men var clipseforma. Dei var store og kunde romma mange "vass-færer". (ei vassfær - det ein ber i tvo lytter i ei vording. Vass-sáane hadde tvo øyro til å bera dei eller. I øyro var so store hol at ein fekk handi gjennom.

Slite vass-saar bruka ein og under ölbrugging.
Men jamleg hadde ein særskilde tidne til det
arbeidet. Ein kunde og salta kjøt og siel i
dei for norske dagar, slikt som seinare skilde
nøygast.

Kvar fjöl i saane kalla ein stav. Kanten
mede nemnde ein for loggja.

3. På norske fjellgardar i vire Gjøddal, no yver-
flette Kydølbo herad i sogn, bruka dei pømte
å selja vass-saane på ski og skiva eller
draga vatnet til heims. Snøen var ofte so
djup at ein kom ikkje til vatn eller der
med hest, og å vera var for langt.

Jamleg spikra dei tvo gamle ski i hop
med ei tværfjöl. Men bestemor fortalde
at heime hjå dei hadde dei vass-kjelke
med ski under meiane. Korleis han søg
ut, kan og ikkje seja.

4. Sil vanleg var det kvinnene som bar vatn,
bar det både til stova, floren og staller.
Men av og til hjelpe sjölsøgt karane og
botni til. Var der tenestegjenter på garden,
fjel luteu å vera vatn ofte på dei, ja mest
jamleg. På pømme storgardar var det gjerne fleire
tenestegjenter. Dei var då i „stova“ ei vete, og
i „floren“ ei. Då bar dei vatnet som bring-
dest i det huseit dei stelte. Husmori skjotna
maten både til folk og beist.

5. Vatn har vorte bore, er bore - og vest vorkelg
i dei fyrste pri som kjem-bore til húsar
i luytler og med vass-pek. Dette gjeld ikkje
berre pømabrukt, men og stovre gardar.
Finnleg vatn finit ein ofte på stovregardar,
men stovre bruk paknar det kauskj.

4 6. Brunnane på dei fleste gardane ligg nær husei.
Men dei er ofte tørre. I tørketiden krypt vatnet
ofte. Men lyt di henta det langveges. Om
vinteren kjøper di runde vatnet i tønner
eller på av.

Kelles områ ein ropar ut: Dei gardane
som ikkje har vatn, områ få det. Men får
ikkje tenarhjelp på garden som ikkje har
"innlagt vatn." Slavelidi får one krø omå
vera skilt rett no. -

2777

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

2776

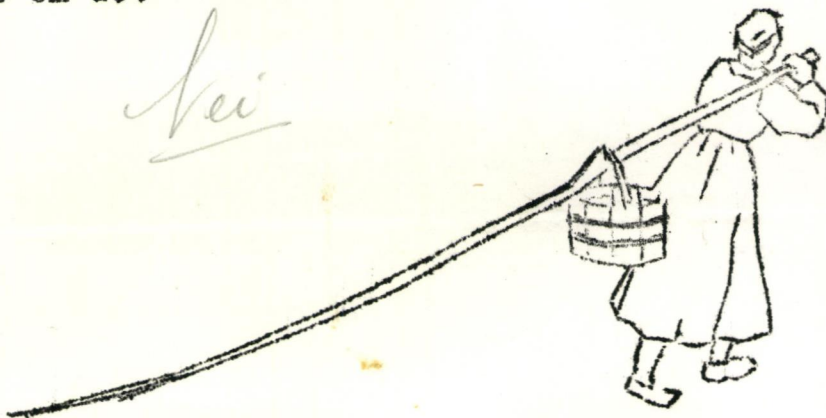
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEHUSEL.
BYGDØY

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannboring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bora vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på bøtta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampla over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ?

Har ein bruka kumøkk til brensel ?

Nei, i vår by var det. Berre ei Stolsgjente har og høyrte gjorte det. Men henne "praska" for 100 år.